

УДК: 37.013.83

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА-ПОЗАШКІЛЬНИКА В УМОВАХ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ**Вороніна Г. Л.**

Харківська академія неперервної освіти, Україна, Харків

Розкрито підходи до розробки базових стандартів післядипломної педагогічної освіти на основі ідеї Європейської рамки кваліфікацій. Опис кваліфікаційних рівнів за компетентностями систематизовано й структуровано Національною рамкою кваліфікацій та Державним стандартом підвищення кваліфікації працівників освіти. На основі вивчення особливостей професійної діяльності педагога-позашкільника авторським колективом науково-педагогічних працівників факультету підвищення кваліфікації Харківської академії неперервної освіти розроблено кваліфікаційну характеристику підвищення кваліфікації керівника куртка. Представлено структуру професійної характеристики керівника гуртка позашкільного навчального закладу в умовах післядипломної освіти.

Ключові слова: післядипломна освіта, підвищення кваліфікації, педагог позашкільного навчального закладу, професійна компетентність, Національна рамка кваліфікацій, Європейська рамка кваліфікацій.

Воронина Г. Л. Развитие профессиональной компетентности педагога-внешкольника в условиях повышения квалификации / Харьковская академия непрерывного образования Украина, Харьков

Раскрыты подходы к разработке базовых стандартов последипломного педагогического образования на основе идей Европейской рамки квалификации. Описание квалификационных уровней структурировано и систематизировано в Национальной рамке квалификаций и Государственного стандарта повышения квалификации работников образования. На основе изучения особенностей профессиональной деятельности педагога-внешкольника авторским коллективом научно-педагогических работников факультета повышения квалификации Харьковской академии непрерывного образования создано квалификационную характеристику повышения квалификации руководителей кружков. Представлена структура квалификационной характеристики повышения квалификации руководитель кружка внешкольного учебного учреждения в условиях последипломного образования.

Ключевые слова: последипломное образование, повышение квалификации, педагог внешкольного учебного учреждения, профессиональная компетентность, Национальная рамка квалификаций, Европейская рамка квалификаций.

Voronina H. L. Development of non-formal trainer's professional competence in the in-service education / Kharkiv Academy of Postgraduate Education (Ukraine, Kharkiv)

The approaches to working out the base standards of post-diploma pedagogical education on base European Qualifications Framework worked out. The description of qualification levels due to the competences was systematized and structured by National Qualifications Framework and State Standard of Pedagogical Post-Diploma Education. On the base of studying the peculiarities of non-formal trainer's professional activity the qualification characteristics of non-formal trainer's in the in-service education was work out by the collective of scientific and pedagogical specialists of Kharkiv Academy of Postgraduate Education in the pedagogical professional development centre. The structure of non-formal trainer professional characteristics in the in-service education was presented.

Key words: post-diploma education, in-service education, non-formal trainer, professional competency, National Qualifications Framework, European Qualifications Framework.

Вступ. У практиці післядипломної освіти все гостріше постає проблема вивчення компетентностей та професійних характеристик педагогічних кадрів.

Формування та підтримка професійної компетентності педагогічних працівників має відбуватися за умов безперервного професійного розвитку педагогічних працівників; посилення практичної та особистісно орієнтованої спрямованості навчання; посилення ролі самоосвіти та науково-методичної роботи на всіх рівнях. Педагогічні працівники, які включаються у систему підвищення кваліфікації, здатні набути творчих навичок, забезпечити якість навчально-виховного процесу завдяки реорганізації післядипломної освіти на засадах поєднання традиційного та інноваційного навчання, цілеспрямованого формування загальнокультурного і гуманітарного ядра професійної підготовки вчителів як основи його творчої діяльності використання методів навчання, що посилюють прагнення вчителів до самоосвіти та самовдосконалення, створення в закладі післядипломної освіти розвиваючого педагогічного простору, інтенсивного формування загальної культури вчителя як сукупності розвинутих звичок мислення, притаманних менталітету українського народу [1, с. 20]:

Системним і структурованим описом кваліфікаційних рівнів за компетентностями є Національна рамка кваліфікацій, розроблена з урахуванням Рамки кваліфікацій Європейського простору вищої освіти (2005 р.), Європейської рамки кваліфікацій для навчання впродовж життя (2008 р.). Цей документ дає уяву про генезу та особливості перенесення європейської ідеї на український ґрунт. Констатовано, що якісна трансформація Національної рамки кваліфікацій в ефективний інструмент розроблення, ідентифікації, співвіднесення, визнання, планування і розвитку кваліфікацій може бути досягнута лише за умови створення атмосфери

взаємної довіри та співпраці між державою, бізнесом, освітою та суспільством. [2; 3].

Навчання впродовж життя оцінює співвідношення цього концепту з вітчизняним поняттям «післядипломної освіти», розглядає перспективи розвитку гнучких траєкторій навчання, визнання компетенцій та навичок, які набуті в процесі неформального навчання, як умову гарантування успішного працевлаштування випускників української вищої школи. [4, с. 5].

Проблемам розробки вітчизняної системи кваліфікацій, в т.ч. на основі європейського досвіду, присвячені чисельні дослідження науковців: О. Голубенка, Т. Десятова, Ю. Зіньковського, Б. Корольова, В. Кременя, В. Лугового, С. Мельника, О. Мирошніченка, М. Михайличенка, Т. Морозової, Н. Ничкало, С. Сисоєвої, М. Степка, Ю. Сухарнікова, Ж. Таланової, В. Шинкарука та ін. Українські вчені зробили чимало вичерпних узагальнень щодо обґрунтування концептуальних засад створення Національної рамки кваліфікацій та співставлення українських кваліфікацій з європейською рамкою професійних кваліфікацій.

Наразі постає проблема розробки базових стандартів післядипломної педагогічної освіти.

Мета та завдання статті полягають у висвітленні результатів роботи щодо розробки кваліфікаційної характеристики керівника куртка позашкільного навчального закладу на основі Державного стандарту підвищення кваліфікації працівників освіти.

Виклад основного матеріалу статті. Державний стандарт підвищення кваліфікації працівників освіти — це нормативний документ, що регламентує зміст і тривалість їх курсової підготовки й визначає обов'язковий мінімум змісту програми підвищення кваліфікації, максимальний обсяг навчального навантаження слухачів і вимоги щодо рівня їх підготовки. Цей документ вміщує кваліфікаційну характеристику відповідної категорії працівників освіти, освітньо-професійну програму підвищення кваліфікації та компоненти (фонди) контрольних завдань.

Кваліфікаційна характеристика регламентує основні посадові обов'язки (функції) відповідних категорій працівників освіти і тим самим визначає зміст та напрям програми підвищення їх кваліфікації. У структурі державного стандарту підвищення кваліфікації працівників освіти кваліфікаційна характеристика не копіює функціональні обов'язки посадових осіб, а в логічно обґрунтованій послідовності виділяє основні напрями їх діяльності.

Відомо, що неформальна освіта відрізняється від формальної своєю методикою та своїми цільовими установками: в цілому вона спрямована на формування особистісних, соціальних компетенцій і навичок активної громадянськості. Тому домінантою у визначенні провідних рис педагога неформальної освіти в країнах ЄС виступає громадянська освіта, спрямована на допомогу молоді адаптуватися в умовах сучасного

демократичного суспільства, формування толерантного ставлення до різних культур, мов, традицій.

У європейській традиції широко використовується термін «тренер молодіжної роботи», «молодіжний лідер», «волонтер». Х. Оттен називає п'ять основних функцій молодіжного лідера, а саме: дотримання та розширення прав і можливостей молоді; розроблення відповідних програм; культура комунікації; забезпечення діяльності молодіжних громадських організацій; оцінювання якості своєї діяльності; здійснення рефлексії; уміння створювати план дій для особистісного розвитку та навчання; особисте бажання навчатися. [5, с. 44].

В «Європейському портфоліо для молодіжних лідерів: приклад визнання неформальної освіти» названі п'ять функцій, зокрема: надання молоді повноважень, розвиток відповідних умов для навчання, супровід молоді у процесі міжкультурного пізнання, сприяння розвитку молодіжних організацій та молодіжної політики, оцінка власної практичної діяльності. [6, с. 4]:

Як бачимо, діяльність керівника гуртка позашкільного навчального закладу є специфічним видом педагогічної праці та має певні особливості: організація навчально-виховного процесу на засадах вільного вибору, не обов'язковості; максимальне задоволення особистих інтересів і потреб учнів; відсутність жорсткого контролю за рівнем засвоєння навчального матеріалу; специфічність виховної роботи в колективі, який, по суті, є неформальним об'єднанням; підвищена відповідальність керівника гуртка за створення у творчому об'єднанні атмосфери співробітництва тощо. [7].

Тому в новому освітньому просторі професійна компетентність педагога позашкільного навчального закладу передбачає розвиток таких функцій, як інформаційна (знати), діяльнісна (змогти), креативна (володіти) та розвивальна (бути). [8, С. 23].

На основі нормативних документів, науково-теоретичних джерел та практичної діяльності нами було розроблено підходи до визначення професійної характеристики керівника гуртка позашкільного навчального закладу в умовах післядипломної освіти, яка має таку структуру [9]:

1. Загальні положення, де зазначено основні нормативні документи, визначено післядипломну освіту як процес цілеспрямованого формування у педагогів спеціальних знань, розвиток необхідних навичок та вмій, що дають змогу підвищувати ефективність навчально-виховного процесу в закладах освіти, максимально якісно виконувати функціональні обов'язки, опановувати нові види професійної діяльності. Післядипломна освіта включає розширення профілю (підвищення кваліфікації) педагогічних працівників і здійснюється не рідше одного разу на п'ять років. Підвищення кваліфікації є умовою чергової атестації педагогічних працівників на засадах вільного вибору форм навчання і програм;

2. Галузь застосування: вказується категорія слухачів, база вищої професійної педагогічної освіти, рівні — спеціаліст, магістр. Слухачі мають

необхідний рівень професійних компетентностей, для визначення яких слугує Національна рамка кваліфікацій, а саме: сформована інтегральна компетентність, що складається з таких компонентів:

— Знання. Спеціалізовані концептуальні знання, набуті у процесі навчання та/або професійної діяльності на рівні новітніх досягнень, які є основою для оригінального мислення та інноваційної діяльності, зокрема в контексті дослідницької роботи.

— Уміння. Розв'язання складних задач і проблем, що потребує оновлення та інтеграції знань, часто в умовах неповної/недостатньої інформації та суперечливих вимог.

— Комунікація. Зрозуміле і недвозначне донесення власних висновків, а також знань та пояснень, що їх обґрунтовують, до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються.

— Автономність і відповідальність. Прийняття рішень у складних і непередбачуваних умовах, що потребує застосування нових підходів та прогнозування.

1. Сфера застосування слухачами отриманих професійних компетентностей, умінь і знань: управління позашкільним навчальним закладом.

2. Характеристика підготовки за навчальною програмою.

3. Вимоги до результатів засвоєння навчальної програми.

Слухач, який засвоїв програму, повинен мати професійні компетентності: нормативно-правову, методологічну, інформаційну, дидактичну, комунікативну компетентність, дослідницьку.

Після проходження курсів підвищення кваліфікації керівник гуртка володіє способами і технологіями духовно-морального виховання та соціалізації учнів, формування української громадянської ідентичності школярів; навиками організації проектної діяльності в системі позашкільної освіти, способами активного залучення учнів до пошукової та дослідницької діяльності, соціального проектування, участі в громадянських акціях, форумах; методикою планування результатів навчання та виховання, створення естетичного середовища, наповнення його відповідними ресурсами та конструювання навчально-творчої діяльності в ньому; способами організації позаурочної діяльності для учнів, вихованців, слухачів різного віку; уміннями, необхідними для залучення гуртківців до виховної самодіяльності (організувати і згуртувати колектив на основі традицій, стимулювати ініціативу й самодіяльність вихованців, пов'язувати завдання колективу з можливостями його членів); основами експериментальної діяльності в галузі позашкільної освіти.

Керівник гуртка вміє розробляти заняття з урахуванням різних факторів (склад аудиторії, рівня її підготовки, специфічних запитів, особливостей напряму творчої діяльності); проводити оцінювання учнів в різних формах відповідності до особливостей позашкільної освіти; чітко визначати мету і завдання діяльності, удосконалювати її, розширюючи коло власних функцій

як вихователів; розробляти концепції, моделі та підходи до реалізації діалогічної взаємодії в сучасній освіті; колективно розв'язувати завдання; формувати і підтримувати сприятливий соціально-педагогічний і психологічний клімат в колективі; прогнозувати і стимулювати його зростання, організувати творчі колективні та індивідуальні заняття, показати практичні прийоми і способи виконання завдань.

Заняття на курсах підвищення кваліфікації сприяють поглибленню знань керівника гуртка щодо нормативно-правової бази позашкільної освіти, напрямів та термінів; підходів, необхідних для організації творчої діяльності за профілем об'єднання (знання закономірностей творчої, дослідницької роботи школярів загалом і за профілем конкретного об'єднання); умінь аналізувати творчий потенціал вихованців; ціннісної складової, виховної та соціалізуючої функції позашкільної освіти та галузь їх використання на різних освітніх рівнях; розширення психолого-педагогічних знань і вмінь, їх активного застосування на практиці; найважливіших відмінностей організації творчої діяльності учнів, вихованців, слухачів відповідно до освітніх рівнів позашкільної освіти; сучасних освітніх технологій в галузі позашкільної освіти.

Висновок. Результати роботи щодо розробки кваліфікаційної характеристики підвищення кваліфікації керівників гуртків позашкільних навчальних закладів в умовах післядипломної освіти дозволяють визначити основні шляхи розвитку готовності педагогів-позашкільників до розуміння ідей компетентнісного підходу як основного чинника модернізації системи позашкільної освіти, бажання вдосконалювати власну професійну діяльність.

Література:

1. Олійник В. Система педагогічної освіти та педагогічні інновації / В. Олійник, Я. Болюбаш, Л. Даниленко [та ін.] / Програма підтримки вироблення стратегії реформування освіти. – К., 2001 – 58 с.
2. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Національної рамки кваліфікацій": № 1341 від 23.11.2011 [Електронний ресурс] / Кабінет Міністрів України // Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-n>.
3. Recommendation of the European Parliament and of the Council on the establishment of the European Qualifications Framework for lifelong learning // Official Journal of the European Union. — 2008. — P. 111-115.
4. Вхідження національної системи вищої освіти в європейський простір вищої освіти та наукового дослідження: моніторинг. дослідження: аналітичний звіт / Міжнародний благодійний Фонд «Міжнародний фонд дослідження освітньої політики»; кер. авт. кол. Т.В.Фініков. – К.: Таксон, 2012. – 54 с.– Бібліогр.: С. 50–53.
5. Fennes H., Otten H. Quality in non-formal education and training in the field of European youth work, September 2008.

6. *Европейское портфолио для молодежных работников и молодежных лидеров.* – Совет Европы, 2006.

7. Вороніна Г. Л. *Формування професійної компетентності керівників гуртків позашкільних навчальних закладів* / Г. Л. Вороніна // *Імідж сучасного педагога.* – 2010. – №9(108). – С. 49–50.

8. Щербаков А. В. *Оценка качества образования в учреждениях дополнительного образования* / А. В. Щербаков, П. В. Осипов, Л. И. Патрушина // *Методист.* – 2010. – № 7. – С. 46–49.

9. *Збірник кваліфікаційних характеристик підвищення кваліфікації педагогічних працівників.* / За ред. Л. Д. Покроєвої – Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2013. – 204 с.

References:

1. Oliinyk V. *Systema pedahohichnoi osvity ta pedahohichni innovatsii* / V. Oliinyk, I. Boliubash, L. Danylenko [ta in.] / *Prohrama pidtrymky vyroblennia stratehii reformuvannia osvity.* – K., 2001 – 58 s.

2. *Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy "Pro zatverdzhennia Natsionalnoi ramky kvalifikatsii": № 1341 від 23.11.2011 [Elektronnyi resurs]* / Kabinet Ministriv Ukrainy // *Rezhym dostupu: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-n>.*

3. *Recommendation of the European Parliament and of the Council on the establishment of the European Qualifications Framework for lifelong learning* // *Official Journal of the European Union.* — 2008. — P. 111-115.

4. *Vkhodzhennia nationalnoi systemy vyshchoi osvity v yevropeiskii prostir vyshchoi osvity ta naukovoho doslidzhennia: monitorynh doslidzhennia: analitychnui zvit* / *Mizhnarodnyi blahodiinyi Fond «Mizhnarodnyi fond doslidzhennia osvitnoi polityky»;* ker. avt. kol. T. V. Finikov . – K. : Takson, 2012. – 54 с.– *Bibliohr.:* S. 50–53.

5. Fennes H., Otten H. *Quality in non-formal education and training in the field of European youth work, September 2008.*

6. *Yevropejskoe portfolio dlja molodezhnykh rabotnikov i molodezhnykh liderov.* – Sovet Evropy, 2006.

7. Voronina H. L. *Formuvannia profesiinoi kompetentnosti kerivnykiv hurtkiv pozashkilnykh navtsalnykh zakladiv* / H. L. Voronina // *Imidzh suchasnoho uchytelia.* – 2010. – №9(108). – S. 49–50.

8. Shcherbakov A. V. *Otsenka kachestva obrazovaniya v utsrezhdeniyakh dopolnitel'nogo obrazovaniya* / A. V. Shcherbakov, P. V. Osipov, L. I. Patrushyna // *Metodist.* – 2010. – № 7. – S. 46–49.

9. *Zbirnyk kvalifikatsiinykh kharakterystyk pidvyshchennia kvalifilatsii pedahohichnykh pratsivnykiv.* / *Za red. L. D. Pokroievoi.* – Kharkiv: Kharkivska akademiia neperervniji osvity, 2013. – 204 s.